

EEN TROUWE REISGENOOT, MIJN VRIEND DE DOOD

Serie Toekomst van het sterven

“Everyone knows they’re going to die, but nobody believes it.” Zegt professor Morrie in het mooie boekje *Dinsdagen met Morrie*, waarin de schrijver zijn stervende professor van vroeger wekelijks bezoekt en met hem praat over leven en dood. Iedereen weet dat hij doodgaat, maar niemand gelooft het.” Dat opent de ogen van de schrijver.

Cabaretier en meester-liedjesschrijver Jeroen van Merwijk zingt over zijn vriend de dood, die al vanaf het eerste moment van bevruchting er bij was. Altijd in de buurt en goudeerlijk: zal nooit iemand overslaan. “En als het moment gekomen is zal hij me op de schouder slaan, oude jongens krentenbrood. Mijn vriend ... de dood”. Bijna een geruststellende aanwezigheid. Van Merwijk overleed in 2021. In een interview vertelde hij dat hij de dood voor zichzelf zag als een opluchting. Alleen voor zijn vrouw Jeannette en zijn tweelingbroer vond hij het heel naar. Daar zat wat hem betreft de grootste pijn.

En hoe is dat voor jou? Hoe is de dood voor jou aanwezig of nog ver weg?

Wat denk je als je weet dat je doodgaat – - een zin uit *De Kruisweg* (Hein Walter, L. Löwenthal). Oog in oog met de lijdende Jezus vraagt een omstander zich dit af. Met is geen gemakkelijke vraag, want het vraagt je om je iets voor te stellen waar je liever van weg beweegt. In de voorbereiding las ik daarom samen met een paar anderen fragmenten uit het boek *Job*. Na een leven in het middelpunt van zijn mensen, een welvarend leven met zijn vrouw, zonen en dochters, wordt hem door ziekten en ongelukken alles en iedereen afgenomen. Ook zijn eigen gezondheid wordt aangetast. Hij raakt verbitterd, en zegt:

Waarom ben ik niet in haar schoot gestorven, niet gestikt toen ik ter wereld kwam!
Hadden knieën mij maar niet ontvangen en borsten mij maar niet gezoogd!
Dan zou ik nu geborgen in de aarde liggen, dan zou ik geen zorgen hebben, ik zou slapen,
omringd door koningen en raadsheren, bouwers van paleizen, al vergaan tot puin,
tussen machtigen die goud bezaten en die hun huis met zilver vulden.
Was ik maar als een misgeboorte weggestopt, als een kind dat het licht nooit heeft gezien.
In het dodenrijk worden de goddelozen stil, zij die uitgeput zijn, vinden daar hun rust.
Gevangenen worden niet meer opgejaagd, de stem van de drijver horen ze niet meer.
Daar zijn hoog en laag verzameld en is de slaaf vrij van zijn meester.

Dat dus. In zijn wanhoop zou hij het leven terug willen geven aan degene die het geschonken heeft. Alle betekenis van dit leven, goed en slecht, valt dan weg. Alle moeite die Job in zijn leven deed om de goddelozen te weerspreken, de uitgeputte bij te staan, op te komen voor het lot van gevangenen, voor het recht voor ieder mens - is dáár niet meer nodig. De conclusie is: dat het lijkt of alles waar hij zich voor ingezet heeft er niet meer toe doet. Het tragische van de situatie van Job is dat hij geen begrip, geen steun krijgt van zijn vrienden. Dat hij alleen staat in zijn geloof dat er een hogere orde is die ons te boven gaat, waarin het niet alleen om de mens gaat. Hij legt het in de tekst die wij lezen nog één keer uit aan Bildad: God is zoveel groter, en niet zichtbaar maar in alles aanwezig. Ik hoor hem eigenlijk zeggen: ik heb altijd geweten dat de Eeuwige onkenbaar is, dat niet alles draait om mij. Dat ik beperkte macht heb. Ik moet aanvaarden dat ik niet weet wat de ratio achter alles is. Hier klinkt hij al veel minder verloren. Blijkbaar is hij ergens doorheen gegaan.

Wat denk je als je weet dat je doodgaat? Maakt het daarvoor uit of je op het slagveld sterft door de inslag van een raket, of je verdrinkt bij het oversteken van de Middellandse zee, of je bezwijkt tijdens de vlucht van je land dat verdroogd is of tijdens de bouw van een stadion? Maakt het uit of je dood zich aankondigt met een ziekte, of dat hij (of zij?) vrij plots komt, of op hoge leeftijd?

Er zijn heel veel verschillen maar ik denk dat er ook zo'n moment is, kort of lang, waar iedereen doorheen gaat. Van wanhoop en oordeel naar overgave. De een gemakkelijker dan de ander. Soms met heel veel moeite en levenspijn. Dat is het moment van toelaten dat dit het was. Dat dit jouw leven was. Met alles dat daar bij hoort: wat gelukt is en wat mislukte. Dat ik dit was, en geen ander. Dit overschot van stof van de aarde, dit was mijn leven, hier ben ik. Vanuit eigen ervaring weet ik hier iets van. Toen ik in 2019 te horen kreeg dat ik blaaskanker had, uitgezaaid, durfden we de arts te vragen wat we mochten verwachten. De arts gaf aan dat dat afhing van het al dan niet aanslaan van de experimentele kuur met immunotherapie, waar hij zeer hoopvol over was. Er kwam voor ons nog een vraag achteraan: En als die niet aanslaat, wat dan? Dan heb je nog een jaar, zei de dokter.

Niemand gelooft dat hij doodgaat, terwijl iedereen toch weet dat niemand overgeslagen wordt. Filosoof René Gude had daar ook een mooi zinnetje over: doodgaan is niet zo moeilijk, iedereen kan het. Maar je eigen mogelijke dood aangekondigd krijgen, terwijl je in volle vaart aan het leven bent is alsof je tegen een harde muur knalt. Alle projecten vielen voor mij weg. Alle belangrijke verbanden waar ik een plek in had zegde ik af. Ik moest er vooral zijn voor mijn kinderen en mijn vrouw, zolang ik er nog was. Eén van de dingen die ik wilde blijven doen was het vieren, bidden, zingen en voorgaan hier in de Dominicus.

Dat was niet vanuit de vraag: God waarom? Of God waarom ik? Ik kom hier niet voor antwoord op mijn levensvragen. Wel voor het delen van een verhaal, het zingen van poëzie waarin mijn leven, ons leven in een ander perspectief gezien wordt. Waar we woorden hebben voor het woordeloze, dat wat in de diepe laag van verbondenheid - die ik bidden noem – van generatie op generatie is doorgegeven. We zingen over een wereld omgekeerd, waar lachen zullen zij die huilen. Waar we ons beseffen dat we niet zelf god zijn. Deze wereld waar de eeuwige aanwezig is als de liefdevolle kracht die wij niet begrijpen, die er voortdurend is, maar niet voor onze ogen. Die meegaat met ons in de dood en opstanding belooft. Dat alles samen heeft mij kracht gegeven in die momenten van wanhoop en besef van tijdelijkheid. Of ik daardoor genezen ben weet ik niet. Dat het mij gedragen heeft in liefde, dat wel.

Kunnen afdalen naar het gebed, in jezelf, in verbondenheid, met elkaar, met al wat leeft. Dat wens ik ons toe als iets dat we doen én doorgeven aan de generatie van onze kinderen, onze kleinkinderen en achterkleinkinderen. Voor hun leven, en voor het uur dat zij horen dat ze zullen sterven. Welk verhaal, welke overtuiging, welk houvast hebben toekomstige generaties voor dat moment dat ze weten dat ze doodgaan? Kunnen wij dat verhaal, die wijsheid levend doorgeven? Dat we ons leven als deel van het grote web van leven zien, en geloven dat er leven is na de dood?

Misschien is dat te groot en abstract. Toen ik aan het sterfbed zat van mijn vader merkte ik dat hij heel onrustig was. Hij wilde opeens weer het Onze Vader bidden, het Wees Gegroet. Hij voelde zich schuldig over leugens die hij had verteld, fouten die hij in zijn laatste dagen onder ogen moest komen. Naast hem zittend vertelde ik hem een verhaal van de Russische schrijver Dostojewski, over een vrouw die oud was en zou gaan sterven, maar niet durfde. Ze was zich bewust van alle slechte dingen die ze gedaan had, hoe ze de armen geld afgeperst had, en tegen iedereen onaardig was geweest. Toen zij stierf kwam ze in een ruimte waarin ze naar beneden viel, waar het steeds donkerder werd. Ze zag allerlei gezichten, vooral van mensen die zij slecht had behandeld. Plots zag ze een ui langskomen. De ui die ze ooit in een zeldzaam moment van mededogen had geschonken aan een arme vrouw. De stervende vrouw strekte haar hand uit naar de ui en toen ze die aanraakte werd ze omhoog getrokken. Die ene daad bracht haar in de richting van het licht, naar boven. Terwijl ze verder naar boven ging voelde ze hoe anderen haar vast pakten om mee omhoog getrokken te worden. Omdat het er steeds meer werden werd ze bang dat het uitje dat niet allemaal kon houden, en schudde zij ze van zich af. Op dat moment ging zij weer naar beneden en kon het uitje haar niet meer houden.

Onze verhalen, die we delen hier vertellen en bevestigen het: de relaties, momenten van verbondenheid en liefdevolle aandacht, hoe klein ook, met bekenden en onbekenden, die helpen ons door de moeilijke momenten heen. Zo barmhartig is de eeuwige. Dat geloof ik. Nu, en in het uur van onze dood,
Amen.

Marcel Elsenaar